

Aktuell Ekonomi

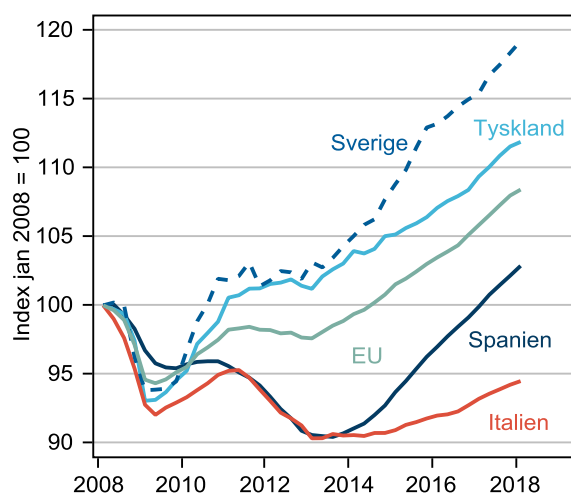
Vad blir nästa steg för EU?

Tio år efter att finanskrisen bröt ut växer Europas ekonomi åter i hygglig takt. Men skillnaderna mellan länderna är stora och eurokrisen har bidragit till att populism och euroskeptiska partier är på frammarsch. Och det finns stora brister inom valutaunionen och reformer och politisk vilja behövs för att skapa ett mer motståndskraftigt EU. I denna artikel tittar vi på vad som skulle kunna vara nästa steg för EU.

Ekonomi har läkt...

Tio år efter att den globala finanskrisen bröt ut har den ekonomiska tillväxten i Europa återhämtat sig. Förra året var tillväxttakten den högsta på ett decennium och högre än både USA:s och Storbritanniens. Låga räntor, expansiv finanspolitik och stark export är några av drivkrafterna. Även om exempelvis det italienska banksystemet är skört, med en stor andel dåliga lån, är Europas banker i betydligt bättre skick och deras utlåning till företag har kommit igång. Skillnaderna mellan olika länder är stora – tillväxten i Tyskland har varit hög länge och Spaniens ekonomi har utvecklats väl de senaste åren, medan Italien och Grekland fortfarande inte tagit igen tillväxttappet efter krisåren. Den svenska ekonomin är en av de som utvecklats bäst i Europa, bland annat på grund av att banksystemet klarade sig relativt oskatt igenom krisen samt att vi haft en god byggkonjunktur.

BNP-utveckling sen finanskrisen

Källa: Macrobond

Anm. Bilden visar BNP-utvecklingen i nivå sedan eurokrisen. Dvs det var först i slutet av 2014 som EU som helhet tog igen tappet från eurokrisen.

...men krisen har påverkat EU-samarbetet

Den ekonomiska krisen har satt djupa spår även om tillväxten nu är både relativt hög och bred. Även om arbetslösheten nu minskar är den på fortsatt mycket höga nivåer i länder som Spanien, Portugal, och Grekland. Och missnöjet med stora besparingsprogram och reformer, i kombination med flyktingkrisen 2015 har lett till ökat stöd i många länder för populistiska partier.

Dessa partier lyckades inte få makten vare sig i Frankrike eller Nederländerna i parlamentsvalen förra året. Men årets val i Italien har efter många turer lett fram till Västeuropas första helt populistiska regering. Den består av Femstjärnerörelsen och La Lega, som vill genomföra stora finanspolitiska stimulanser, minska migrationen kraftigt samt är uttalat skeptiska till utökat EU-samarbete. Marknaden ser med stor oro på utvecklingen och de italienska räntorna har stigit kraftigt sedan den nya regeringen kom på plats i slutet av maj (se bild).

10-årig ränteskillnad (spread) mot Tyskland

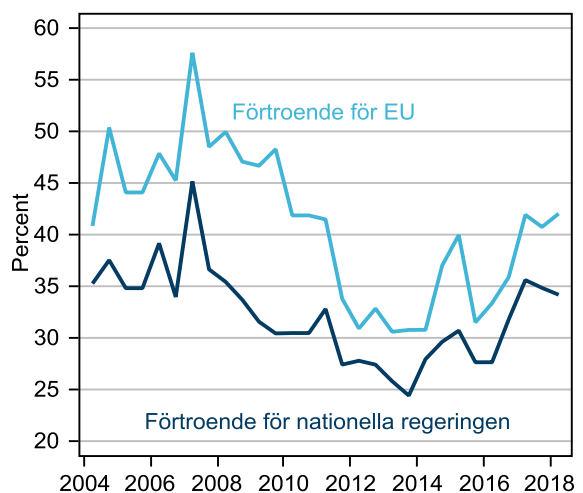
Källa: Macrobond

Rekordhøgt stöd för EU

Även om brexit-beskedet 2016 delvis kan ses som ett utslag av populism finns det också hopp om att beskedet blev en katalysator för EU:s ledare att ta tag i problemen i unionen. Stødet för euron bland euroområdet medborgare är rekordhøgt, 74 procent av medborgarna tycker euron är en bra sak. Även stødet för EU ökar, om än från låga nivåer. Faktum är att förtroendet för EU är høgre än förtroendet för nationella politiker (se bild).

Vad detta beror på kan man bara spekulera i, men kanske har brexit-förhandlingarna bidragit till en djupare förståelse kring vad EU faktiskt innebär. Även en önskan om att hitta gemensamma lösningar på hot om handelskrig, främmande makters inblandning i nationella val och ökad terrorism kan ha påverkat. I senaste eurobarometern kan vi utläsa att 71 procent av EU:s medborgare anser att EU är ett stabilt område i en orolig omvärld.

Förtroendet för EU ökar igen

Källa: Macrobond

Brister i EU-bygget

Krisåren har blottlagt stora sprickor i EU-bygget. Dels finansiellt – euroområdet är inte ett optimalt valutaområde. Enligt teorin ska ekonomierna i ett optimalt valutaområde likna varandra – på så sätt kan den gemensamma centralbankens penningpolitik relativt lätt bestämmas. Utmaningen i euroområdet är att ekonomierna i valutaområdet är olika - allvarliga makroekonomiska störningar som enbart berör vissa länder kan inte motverkas genom en självständig penning- och valutapolitik. Då gäller det att störningar kan hanteras på andra sätt – exempelvis genom finanspolitiken där buffertar på nationell eller EU-nivå kan användas för att stimulera ekonomin. Alternativt att arbetskraften är så pass rörlig att folk kan flytta från ett land med svag ekonomi till ett med stark. Rörligheten har visserligen ökat något från en låg nivå, men det har varken funnits nationella eller EU-budgetar att ösa ur i dåliga tider. Tvärtom har krisländerna tvingats till stora besparingar under krisåren vilket fördjupade lågkonjunkturen.

Det finns också en stark koppling mellan banksystemen i Europa liksom mellan banksystem och statsfinansiering i ett och samma land. Nationella tillsynsmyndigheter har sällan tagit tillräcklig hänsyn till hur problem i en bank kan sprida sig till andra banker och till andra länder.

Inom EU har man därför påbörjat bygget av en så kallad bankunion, med gemensamma system för banktillsyn, insättningsgarantier och krishantering.

Men förutom att en gemensam valuta kräver ett annat ramverk lyfts nu frågan om att legitimiteten för hela EU-bygget måste öka. Det demokratiska inflytandet i EU skulle kunna öka exempelvis genom ökat inflytande från nationella parlament och möjligheter att ha direktval till vissa toppositioner i EU.

Vad blir nästa steg för EU?

För att starta diskussionen om vägen framåt för EU presenterade EU-kommissionens ordförande, Jean Claude Juncker, våren 2017 en "Vitbok om Europas framtid" där han beskrev fem möjliga scenarier för EU fram till 2025:

- Scenario 1: **Fortsätta som tidigare.** EU fortsätter att förverkliga sin reformagenda enligt kommissionens beslut från 2014.
- Scenario 2: **Enbart den inre marknaden.** Fokus skiftar gradvis till den inre marknaden, dvs fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor inom EU[?].
- Scenario 3: **De som vill ha mer gör mer.** Grupper av medlemsländer kan fördjupa sitt samarbete på specifika områden som försvar, inre säkerhet eller sociala frågor.
- Scenario 4: **Göra mindre men göra det effektivare.** Inrikta sina begränsade resurser på utvalda politikområden.
- Scenario 5: **Göra mycket mer tillsammans.** Medlemsländerna bestämmer sig för att i ökad utsträckning dela befogenheter, resurser och beslutsfattande inom alla områden. Besluten fattas snabbare på EU-nivå och verkställs snabbt.

Juncker avstod från att ge sin syn på vilken väg EU bör välja utan har istället bett de nationella parlamenten att komma med sina preferenser utifrån denna vitbok. Endast ett fåtal länder har hittills svarat.

I sitt årliga tal om tillståndet i EU hösten 2017, kompletterade Juncker vitboken med ett sjätte – mer pragmatiskt – scenario i form av en färdplan som inte kräver fördragsförändringar. Förslaget var i linje med scenario 1 och avhandlar framför allt tiden fram till nästa EU-val i juni 2019, men innehåller också mer visionära delar i linje med scenario 3, 4 och 5.

Plats på scen för Macron

Men EU-ledare i all ära – för att EU ska kunna förändras krävs beslut och visioner från de nationella ledarna och parlamenten.

För drygt ett år sedan vann Emanuel Macron en stor seger i det franska presidentvalet. Hans parti En Marche vill inte sortera in sig på en höger- eller vänsterskala och målet är att "ta det bästa" från båda sidor. Macron har profilerat sig som en sann EU-vän och var den enda presidentkandidaten som kandiderade med EU-flaggor i bakgrunden.

Macron har varit djärv i sina visioner för EU och höll i september 2017 ett två timmar långt tal där han gav sin syn på hur EU borde utvecklas. Han vill bland annat ha en gemensam buffert för dåliga tider, en europeisk valutafond (liknande IMF), större samarbete i försvarsfrågor och en gemensam migrationspolitik.

Han hade nog hoppats på att ha en stark Angela Merkel vid sin sida, men Merkels position har försvagats. I det tyska parlamentsvalet hösten 2017 tappade hennes parti CDU och systerpartiet CSU rejält. Koalitionen förlorade drygt 8 procentenheter jämfört med valet 2013 och istället gick högerpopulistiska AFD starkt framåt.

Merkel dröjde också med att svara på Macrons visioner om ett framtida EU. Men i mitten av juni i år blev de två länderna bland annat överens om att arbeta för en gemensam EU-buffert för dåliga tider, att fortsätta arbetet med bankunionen och migrationsfrågorna. Men många detaljer och mycket arbete återstår – inte minst att få med sig övriga länder i EU. Siktet är inställt på att lösa detaljfrågorna i år och implementera dem från och med 2021.

Det finns dock stora skillnader mellan dessa båda länder. Tyskland oroas till exempel över att mer gemensamma åtaganden kan innebära högre kostnader vid en ekonomisk kris. Merkel möter också allt mer motstånd av systerpartiet CSU, vilket riskerar att leda till en tysk regeringskris.

Stora sprickor inom EU

Men även om Frankrike och Tyskland ser en väg framåt så råder det stor oenighet bland övriga EU-länder kring det fortsatta arbetet. Det nyligen avslutade toppmötet (28-29/5) visade på en djup splittring, inte minst i migrationsfrågan. Inför toppmötet var ambitionen att nå en överenskommelse om mer solidarisk fördelning av flyktingar med asylskäl. Italiens nya premiärminister hotade dock att lägga in veto kring övriga frågor om han inte fick gehör för sin syn att skärpa migrationspolitiken. Även om flyktingströmmarna minskat betydligt i Italien jämfört med 2015-2016 (se bild) är missnöjet med EU:s politik stor.

Asylsökanden Italien

Källa: Macrobond

En vag överenskommelse om nya (frivilliga) asylcenter nåddes på toppmötet efter en lång natt-mangling – men frågan är om inte mötets största framgång var att man överhuvudtaget kunde göra en överenskommelse.

Vad händer i praktiken?

Förmodligen är det nog snarare pragmatism som vinner över storslagna visioner. Ett antal reformer är trots allt i pipeline. Den europeiska stabilitetsmekanismen som finns till för krisande banker (ESM) lär stärkas och utvecklas till en europeisk valutafond (EMF). Arbetet med bankunionen lär fortsätta, där bland annat en gemensam insättningsgaranti nu är på agendan.

En gemensam buffert för dåliga tider verkar det också råda enighet om – även om den ser ut att landa på en betydligt mer försiktig nivå (runt 30 mdr euro) än Macron hade hoppats på.

De stora sprickorna inom EU gör dock att scenario 3 nu ter sig som allt mer sannolikt. Det vill säga att de länder som vill göra mer, med Tyskland och Frankrike i spetsen, gör det. Det finns en oro för att detta kan leda till ett A- och ett B-lag inom EU, men det kan också underlätta för politiker i länder som är mer EU-skeptiska. Dessa länder kan sedan ansluta om den politiska viljan och mandatet finns.

”När solen skiner är det dags att laga taket”

För att summera så läker nu den europeiska ekonomin. Tillväxten är bred och med europeiska mått hög. Stödet för euron och EU är trots krisen relativt högt. Men det finns stora sprickor i unionen och reformer är nödvändiga.

IMF har upprepade gånger pekat på att det är ”när solen skiner som det är dags att laga taket”, det vill säga när ekonomin går bra har man råd och tid att göra reformer. Just nu verkar det mesta dock gå trögt. Men eurokrisen och brexit har fungerat som en väckarklocka och djävare alternativ har diskuterats trots allt. Men förändringsarbete kan inte drivas enbart av EU-politiker. Viljan att förändra måste komma från de nationella politikerna och i slutändan från EU:s medborgare. Tyskland och Frankrike har visat vägen men processen riskerar att dra ut på tiden och sannolikheten är stor att vi hamnar i ett ”multi-speed” EU, att några länder går före och gör mer.

Lena Fahlén, stf Chef Ekonomisk Analys
leli15@handelsbanken.se

Ansvarig utgivare

Ann Öberg
08-701 28 37
anob04@handelsbanken.se

Aktuell Ekonomi

Handelsbanken
106 70 Stockholm
Telefon 08-701 10 00

Prenumeration

350 kr per år genom bankens kontor, bankgiro nr 418-9163.
Eftertryck tillåts om källan anges. ISSN 0345-0236.

Denna publikation ges ut av Handelsbanken som en service åt dess kunder. Syftet är att ge allmän information och publikationen kan alltså inte ensam utgöra underlag för investeringsbeslut. Vi anser att de källor och bearbetningsmetoder vi använt oss av vid utarbetandet av analyser och prognoser är tillförlitliga. Vi påtar oss dock inget ansvar för riktigheten eller fullständigheten i prognoser eller analyser eller för eventuella brister i källmaterialet. Handelsbanken svarar inte för förluster som kan tänkas uppkomma genom att någon följer vad som sagts i denna publikation eller använder sig av däri lämnade uppgifter.